

LABORE ET ZELO

ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Обсяг: 4 кредити ЄКТС

Семестр: 6, Курс: III

Дні, Час, Місце: згідно розкладу

Інформація про викладача

Ім'я	Гордієнко Тетяна Володимирівна
Контакти	E-mail: hordienkotana@gmail.com , тел: 0984790303
Робоче місце	Кафедра педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту ауд. 233 навчального корпусу №2
Години консультацій	Понеділок: 13:00 – 14:00

Опис курсу

Студенти підготуються до роботи з учнями з особливими освітніми потребами; ознайомляться із принципами інклюзивної педагогіки та стратегіями їх упровадження в освітній процес ЗЗСО, та з особливостями педагогічної діяльності вчителя у роботі з учнями з різними видами нозологій.

Передують вивченню дисципліни: «Теорія початкової освіти», «Освітні тренди», «Теорія виховання в початковій школі», «Методика організації виховного процесу в початковій школі».

Слідують за дисципліною: «Актуальні проблеми організації НУШ».

Вивчення навчальної дисципліни у комплексі з іншими освітніми компонентами ОПП «Початкова освіта» сприяє досягненню здобувачами таких **програмних результатів навчання**:

ПР-01. Організовувати монологічну, діалогічну та полілогічну форми спілкування з молодшими школярами, іншими учасниками освітнього процесу, представниками громади, поважаючи права людини та суспільні цінності; формувати судження, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти.

ПР-02. Управляти складною професійною діяльністю та проектами в умовах початкової школи, виробляти та ухвалювати рішення в непередбачуваних робочих та навчальних контекстах.

ПР-03. Критично оцінювати достовірність та надійність інформаційних джерел, дотримуватися юридичних і етичних вимог щодо використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у перебігу педагогічної діяльності в початковій школі.

ПР-04. Спілкуватися із професійних питань засобами державної та іноземної мов в усній та письмовій формах, застосовувати в освітньому процесі прийоми збагачення усного й писемного мовлення молодших школярів.

ПР-05. Організовувати освітній процес із використанням цифрових технологій та технологій дистанційного навчання молодших школярів, розвивати в учнів навички безпечного використання цифрових технологій та сервісів.

ПР-06. Інтегрувати та використовувати академічні предметні знання як основу змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти (мовно-літературної, математичної,

природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної) та трансформувати їх у різні форми.

ПР-07. Планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, забезпечувати розвиток пізнавальної діяльності учнів, формувати в них мотивацію до навчання.

ПР-09. Планувати та організовувати освітній процес у початковій школі, позаурочні й позашкільні заняття та заходи, використовуючи різні організаційні форми навчання та типи занять, із дотриманням принципу науковості та вимог нормативних документів початкової школи.

ПР-10. Використовувати в освітній практиці різні прийоми формувального, поточного і підсумкового оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти, прийоми диференційованого оцінювання дітей з особливими освітніми потребами.

ПР-12. Застосовувати методи та прийоми навчання, інновації, міжпредметні зв'язки та інтегрувати зміст різних освітніх галузей в стандартних і нестандартних ситуаціях професійної діяльності в початковій школі, оцінювати результативність їх застосування.

ПР-13. Організовувати освітній простір з дотриманням принципів універсального дизайну, безпечно, проєктувати навчальні осередки у класі спільно з молодшими школярами з урахуванням їхніх вікових особливостей, інтересів і потреб, забезпечувати дотримання вимог безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни, створювати психологічно комфортні умови освітнього процесу.

ПР-14. Забезпечувати індивідуальний і диференційований розвиток здобувачів початкової освіти з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей.

Мета курсу: формування знань про основні складові та умови організації педагогічної діяльності в інклюзивному навчальному закладі; засвоєння теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних засад інклюзивного навчання; розвиток умінь та бажання працювати в команді; стимулювання до самореалізації та вдосконалення професійної майстерності.

Вивчення дисципліни у комплексі з іншими освітніми компонентами ОПП «Початкова освіта» сприяє набуттю здобувачами **компетентностей**:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі початкової освіти з розумінням відповідальності за свої дії.

ЗК-3. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК-4. Здатність працювати в команді.

ЗК-5. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК-6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-8. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)

СК-2. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, оперувати ними в професійній діяльності.

СК-3. Здатність до інтеграції та реалізації предметних знань як основи змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної.

СК-4. Здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організовувати їхню пізнавальну діяльність.

СК-6. Здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, розвитку в них критичного

мислення та формування ціннісних орієнтацій.

СК-7. Здатність до моделювання змісту відповідно до очікуваних результатів навчання, добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі вивчення освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної.

СК-9. Здатність до різних видів оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти на засадах компетентнісного підходу.

СК-10. Здатність до професійно-педагогічної діяльності в інклюзивному середовищі з різними категоріями дітей з особливими освітніми потребами.

Форми і методи навчання

Навчальну дисципліну буде викладено у формі лекцій (20/6* год.), практичних занять (20/6* год.) та організації самостійної роботи (80/108* год.)

При викладанні навчальної дисципліни використовуються інформаційно-ілюстративний та проблемний методи навчання. Під час лекційних занять застосовуються: мультимедійна презентація; дискусійне обговорення проблемних питань. На практичних заняттях застосовуються: ситуаційні завдання; тренінгові завдання; робота за методом малих груп, моделюючи вправи; творчі завдання.

Поточний контроль знань, на практичних заняттях оцінюється участь в обговоренні теоретичних питань, ситуацій та виконання творчих завдань. Підсумковий контроль знань - екзамен.

* – денна/заочна форми навчання

Організація навчання

Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1.	Загальні засади інклюзивної педагогіки	2	2
2.	Нормативно-правова база інклюзивної освіти	2	
3.	Дитина з особливими освітніми потребами як суб'єкт інклюзивної освіти	2	
4.	Універсальний дизайн та розумне пристосування освітнього простору	2	2
5.	Команда супроводу: міждисциплінарна взаємодія	2	
6.	Професійна діяльність учителя в умовах інклюзивного середовища	2	
7.	Теорія інклюзивної освіти, навчання та виховання	2	
8.	Диференційоване викладання: технологія інклюзивної практики	2	
9.	Індивідуалізація освітнього процесу	2	
10.	Організаційні засади діяльності асистента вчителя в	2	

	інклюзивному класі		
	Всього	20	6

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1.	Теоретичні та практичні аспекти інклюзивної педагогіки	2	2
2.	Світовий досвід запровадження інклюзії	2	
3.	Організація інклюзивної освіти в Україні	2	
4.	Професійне співробітництво в інклюзивному закладі загальної середньої освіти	2	2
5.	Особливості організації освітнього і виховного процесу в інклюзивному класі	2	
6.	Змістове та методичне забезпечення інклюзивного навчання в початковій школі	2	
7.	Діти з особливими освітніми потребами: особливості психофізичного розвитку	2	2
8.	Індивідуальна програма розвитку дитини з особливими освітніми потребами	2	
9.	Технологія навчання в інклюзивному освітньому середовищі	2	
10.	Технологія оцінювання результатів інклюзивного навчання	2	
	Всього	20	6

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1.	Складіть список організацій і громадських об'єднань, що опікуються питаннями подолання насильства, булінга, запровадження інклюзії в Україні. Заповніть таблицю.	5	7
	№ з/п Назва Електронний ресурс Мета діяльності		
2.	Презентуйте історію становлення і розвитку інклюзивної освіти в одній із зарубіжних країн (країна на вибір студента)	5	7
3.	Складіть список нормативних документів у галузі інклюзивної освіти в Україні. Сучасна освітня нормативно-правова база: Положення про спеціальну школу, положення про ПМПК, положення про індивідуальне навчання, порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, Інструктивно-методичні листи МОН України щодо організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах; психологічного і соціального супроводу дітей з особливими	5	7

	освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання; завдань працівників психологічної служби щодо запровадження інклюзивного навчання.		
4.	Ознайомитись з Типовим переліком допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18#Text). Створіть проєкт-презентацію, яким буде інклюзивний клас.	5	7
5.	Опрацюйте наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Примірною положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» № 609 від 08 червня 2018 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/61107/ . Охарактеризуйте загальні положення та завдання Команди супроводу.	5	7
6.	Представте помічник-радник для: 8 вчителів; 8 батьків; 8 дітей-однолітків, що навчаються разом із дітьми з особливими потребами.	5	7
7.	Розробіть ІПР та обґрунтуйте вибір індивідуальної, групової чи змішаної форми корекційної роботи для таких випадків (на вибір): - дитина з раннім дитячим аутизмом; - дитина з простою дислалією; - дитина з розумовою відсталістю; - дитина з порушенням міжособистісних стосунків (образливістю); - дитина з акцентуацією характеру, яка спричинила стан дезадаптації.	5	7
8.	Запропонуйте шляхи створення розвиваючого середовища в загальноосвітній школі для включення дітей із порушеннями інтелекту.	5	7
9.	Розробіть план попередньої підготовки до обговорення і складання ІНП (які питання необхідно обговорити, яких фахівців і служби залучити, яку документацію зібрати, яку інформацію підготувати).	5	7
10.	Підготуйте і проведіть рольову гру із складання індивідуального навчального плану із залученням членів команди (представники відділу освіти, директор школи, завуч, вчителі-предметники, психолог, дефектолог, медичні працівники, батьки, учні)	5	7
11.	Скласти методичні рекомендації для асистента вчителя класу з інклюзивною формою навчання, в якому навчаються діти з різними особливими освітніми потребами	5	7
12.	Охарактеризувати діяльність Інклюзивно-ресурсних центрів щодо здійснення оцінки особливих потреб дітей з порушеннями психофізичного розвитку	5	7
13.	Проаналізувати інклюзивний кейс, наведіть найкращий, на Вашу думку, можливий спосіб вирішення ситуації	5	7
14.	Розробіть методичну папку практичних інструментів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами: 1. Виконання завдань по зоровому зразку 2. Виконання завдань згідно тактильного зразку 3. Виконання проб правою та лівою рукою 4. Дослідження слухової та зорової пам'яті	10	10

	5. Дослідження сенсорної, моторної комунікативної функції мовлення 6. Проби на сформованість навичок малювання, читання, письма, рахунку 7. Проби на виконання елементарних математичних задач. 8. Особливості використання методу бесіди та спостереження в роботі з дітьми з психофізичними вадами розвитку 9. Спеціальні методи дослідження особистості дитини (тест «Дім-дерево-людина», «Неіснуюча тварина», Люшера, Роршаха, ТАТ, метод каузометрії, методика аналізу сімейного виховання, кольоровий тест відносин, методика Т.Лірі) 10. Варіанти позицій педагога в ході проведення гри та вивчення особливостей поведінки дитини в процесі проведення дидактичних ігор. 11. Ігри, спрямовані на розвиток уваги (розвиток концентрації уваги, підвищення обсягу уваги, тренування розподілу уваги, розвиток навички переключення). Розвиток пам'яті у грі. Розвиток мислення ігровими засобами. Гра у розвитку уяви. Розвиток сприйняття у грі (сприйняття простору, часу, кольору і т. д.) 12. Елементи аутотренінгу і медитації. Використання релаксації з дітьми. Майндфулнесс. 13. Пісочна ігротерапія та тістопластика. Ізотерапія та види завдань. 14. Штайнерівська методика 15. Використання арттерапії та музикотерапії у вихованні дітей з особливими потребами Танці в корекційній педагогіці 16. Лялькотерапія, образно-рольової драматерапія, психодрама. Казкотерапія у вихованні дітей з особливими потребами 17. Використання Монтессорі-терапії. 18. Метод високочастотної слухової терапії Альфреда Томатіса. 19. Основні засоби навчання (ТЗН; слухомовленнєвий тренажер «Світ звуків. Видима мова»; «Інтерактивна дошка»; «Комунікативні пристрої з синтезатором мовлення») 20. Логопедичні вправи.		
15.	Підберіть методи розвитку і корекції емоційної сфери.	5	7
Всього		80	108

Оцінка

Критерії поточного оцінювання:

Відмінно – студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до наукового аналізу та прогнозування; уміє самостійно розв'язувати проблеми й практичні завдання; самостійно знаходить і використовує інформацію, виявляючи власне ставлення до неї; логічно й творчо використовує навчальний матеріал.

Добре – студент володіє глибокими і міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя розвитку процесів і явищ; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела інформації; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності та творчо вирішує практичні завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну.

Задовільно – знання студента є достатньо повними, він вільно застосовує матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює події з точки зору смислового взаємозв'язку, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежності між явищами, фактами, робити

висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями. Студент здатен на рецензію відповіді іншого студента; здатен вирішувати практичні завдання самостійно, але за зразком.

Незадовільно – студент виявляє недостатні знання й розуміння основних положень навчального матеріалу з навчальної дисципліни, поверхово аналізує події, процеси, явища; не робить самостійно узагальнень і висновків; відповідь містить часткові помилки, недостатньо осмислена; застосовує знання під час розв’язуванні завдань за зразком з допомогою.

Підсумкова оцінка курсу буде обчислюватися з використанням таких складових:

Бали	Результат навчання, що оцінюється
20	Розділ 1. Інклюзивне навчання як стратегічний напрям системи освіти України. Теоретичні та практичні аспекти інклюзивного навчання (4 б.) Інклюзивна школа - школа для кожного. Універсальний дизайн. Ознайомитись з Типовим переліком допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти та створити проект-презентацію, яким буде інклюзивний клас (4 б.) Особливості організації освітнього процесу в інклюзивному класі (4 б.) Професійне співробітництво в інклюзивному закладі загальної середньої освіти. Опрацюйте наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» та охарактеризуйте загальні положення та завдання команди супроводу (4 б.) Організаційно-педагогічні умови партнерської взаємодії в інклюзивному закладі загальної середньої освіти (4 б.) Оцінювання виступів із реферативними повідомленнями і презентаціями та участі у групових дискусіях та оцінювання виконання тренінгових та практичних завдань
20	Розділ 2. Дитина з особливими освітніми потребами як суб’єкт інклюзивного навчання. Особливості соціалізації, соціальної адаптації та інтеграції в соціум молодших школярів з особливими освітніми потребами (4 б.) Педагогічні умови оптимізації процесу соціалізації молодших школярів з особливими освітніми потребами (4 б.) Особливості розвитку та підтримки дітей з інтелектуальними порушеннями та із затримкою психічного розвитку (4 б.) Особливості розвитку та підтримки дітей з порушеннями зору, слуху та мовлення (4 б.) Особливості розвитку та підтримки дітей з дитячим церебральним паралічем, розладами аутичного спектру, із синдромом дефіциту уваги (4 б.) Оцінювання виступів із реферативними повідомленнями і презентаціями та участі у групових дискусіях та оцінювання виконання тренінгових та практичних завдань
60	Підсумкове оцінювання:

	- Портфоліо (підбір технік, тренінгів і методик інклюзивного навчання) - 20 б. Усний захист портфоліо у формі співбесіди Проект-презентація «Мотивуюча історія успіху людини з ООП» - 10 б. - Екзамен - 30 б. здобувач(ка) глибоко і всебічно знає зміст курсу, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, пов'язує програмовий матеріал із профілем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок - 26-30 б. здобувач(ка) глибоко знає курс, добре засвоїв практичні навички, аргументовано викладає матеріал, висловлює свої міркування про ті чи інші питання, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу - 16-25 б. здобувач(ка) в основному знає курс, але непереконливо відповідає, плутає поняття, невпевнено почувається, виконуючи практичні завдання, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутнім фахом - 6-15 б. здобувач(ка) не опанував зміст курсу, не знає наукових фактів, визначень, правил та законів, практичними навичками не володіє - 0-5 б.
--	---

Політика курсу

Безпека – понад усе.

У разі включення сигналу «Повітряна тривога» під час очного навчання ви під керівництвом викладача повинні перейти до споруд цивільного захисту і перебувати в них до скасування сигналу.

У разі включення сигналу «Повітряна тривога» під час дистанційного навчання за вашим місцем перебування, ви маєте повідомити про це викладача та перейти до безпечного місця.

Відвідування та участь. Відвідування лекційних, практичних заняттях з курсу є обов'язковими (за виключенням студентів індивідуальної форми навчання). Для студентів індивідуальної форми навчання необхідно на початку семестру узгодити з викладачем графік індивідуальної роботи та консультацій. Ефективність відвідування занять студентами позначається в журналі.

Якщо ви не були присутні на занятті через сигнал «Повітряна тривога», узгодьте з викладачем дистанційну форму виконання завдання.

Порушення термінів здачі робіт. Терміни виконання всіх видів робіт доводяться до студентів на початку семестру. Конспекти, завдання, презентації, дидактичні матеріали перевіряються на поточному занятті. Якщо студент пропустив заняття з поважної причини, то дозволяється здати роботу до останнього заняття за розкладом.

Переоцінка завдань можлива протягом тижня після отримання оцінки на основі заяви на ім'я завідувачки кафедри у письмовій формі. Після отримання заяви завідувачка кафедри протягом тижня створює комісію з переоцінки, яка після проведення аналізу роботи студента повідомить його про своє рішення.

Перескладання письмової підсумкової роботи або усної відповіді студента відбувається відповідно до графіку та умов ліквідації академзаборгованості.

Академічна доброчесність та плагіат.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливим освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і

суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Порушенням академічної доброчесності вважається: *академічний плагіат* – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства; *самоплагіат* – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів, як нових наукових результатів; *фабрикація* – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях; *фальсифікація* – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень; *списування* – використання письмових робіт із зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання; *обман* – надання неправдивих даних; *використання гаджетів і девайсів*, коли це не дозволено.

Дотримання правил академічної доброчесності є обов'язковим для всіх здобувачів освіти.

Мобільні пристрої як на лекційних, так і на практичних заняттях використовуються з навчальною метою. Мобільні пристрої можуть бути застосовані як засоби і джерело навчання, особливо у випадках коли студент створив презентацію або електронні портфоліо конспектів підготовки до практичних занять та конспекту тем для самостійного опрацювання; якщо потрібно виконати тест або завдання.

Для виконання завдань навчальної дисципліни студентові потрібно зареєструватися у Viber або Telegram, Zoom, Google Classroom або Віртуальному університетському навчальному інформаційно-комунікаційному середовищі Уніком.

Поведінка в аудиторії. Під час заняття студенти повинні дотримуватись правил розпорядку та етики спілкування. Під час заняття дозволяється пити воду, адже пиття води – прийом, що покращує концентрацію уваги, підвищує активність та енергійність, допомагає більш влучно приймати рішення. Особливо важливо це робити перед початком або в процесі будь-якої розумової діяльності чи стресовій ситуації. Вода – найкращий провідник електричних сигналів у нашому тілі. Для працездатного та енергійного стану організму необхідно поповнювати свої запаси чистою водою.

Вітається активність здобувачів із планування освітнього процесу та участь у формальній та неформальній освіті.

Деякі теми можуть бути зараховані за результатами проходження онлайн-курсів «Робота вчителів початкових класів з дітьми із особливими освітніми потребами», «Участь батьків у організації інклюзивного навчання», «Школа для всіх», «Як навчати супергероїв?» в студії онлайн-освіти Educational Era.

Література

Основна

1. Висоцька А.М. Педагогічні умови формування соціальної поведінки учнів з порушеннями психофізичного розвитку *Зб.наук.праць Кам'янець-Подільського держ. університету: Серія соціально-педагогічна*. Вип. 7 / За ред. О.В.Гаврилова, В.І.Співака.- Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В.С., 2007 с. 123-126.

2. Висоцька А.М. Соціалізація у контексті проблеми виховання особистості школяра з порушеннями психофізичного розвитку *Зб.наук.праць Кам'янець-Подільського держ.Університету: Серія соціально-педагогічна*. Вип.10/ За ред. О.В.Гаврилова, В.І.Співака.- Кам'янець-Подільський: "Аксіома", 2008 с. 33-37.

3. Гордієнко Т.В., Дубровська Л.О., Дубровський В.Л. Форми та методи інклюзивного навчання на уроках математики в початковій школі. *Науковий вісник Південноукраїнського педагогічного університету імені К.Д.Ушинського*. Випуск 2 (135). Одеса,

2021. с.68-74.

4. Філоненко О.С., Гордієнко Т.В. Урахування індивідуальних особливостей учнів з особливими освітніми потребами в освітньому процесі початкової школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.. Запоріжжя : КПУ, 2021. Вип. 77. Т.2 с.54-58

5. Гордієнко Т.В., Білоусова Н.В. Деякі аспекти організації освітнього процесу в інклюзивному класі початкової школи. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 39. Том 1. с. 288-293

6. Гордієнко Т.В., Білоусова Н.В. Особливості організації ефективної педагогічної діяльності вчителя початкових класів в умовах інклюзії *Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)* / за заг. ред. В. В. Бурназової. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. № 2. с.18-26.

7. Гордієнко Т. В., Філоненко О. С., Бобро А. А. Особливості інклюзивного навчання здобувачів початкової освіти. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)* / за заг. ред. В. В. Бурназової. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. № 3 с.7-13

8. Гордієнко Т.В., Дубровська Л.О., Дубровський В.Л. Особливості організації інклюзивного навчання в початковій школі. *Педагогічні науки: теорія та практика*. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 2 (38). с.120-125

9. Завдання та методичні рекомендації до практичних занять з навчальної дисципліни «Основи інклюзивної освіти в початковій школі» для студентів IV курсу напряму підготовки 013 Початкова освіта. Укладач: Гордієнко Т.В. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2021. 64 с.

10. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб./[Тоні Бут]; пер. з англ. .: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015.190 с.

11. Інклюзивна школа: Особливості організації та управління: навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М., Таранченко О.М. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І. К., 2010.

12. Інноваційні методики освітньо-виховної роботи початкових шкіл з інклюзивним навчанням: методичні рекомендації / укладач Т.В.Гордієнко. Ніжин: НДУ ім.М.Гоголя, 2018. 58с.

13. Колупаєва А.А., Данілавічюте Е.А., Литовченко С.В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 192 с.

14. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: навчально-методичний посібник. К., 2010. 96 с.

15. Концепція інклюзивної освіти (за ред.Засенка В.В.) URL: [//www.mon.gov.ua](http://www.mon.gov.ua).

16. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник / Колупаєва А.А., Таранченко О.М. та ін. К., 2011. 260 с.

17. Софій Н.З. Спільність зусиль: фахівці в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник. - К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». 108 с.

18. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник Видавнича група «АТОПОЛ», 2012 120 с.

19. Школа для кожного: посібник / Упорядник Байда Л.Ю. К., 2015. 60 с

20. Loreman T., Deppeler J., and D. Harvey. Inclusive Education : Supporting Diversity in the Classroom / 2nd ed. [Інклюзивна освіта: збереження розмаїття в інклюзивному класі] [Текст] / T.Loreman, J.Deppeler, D.Harvey. – Crows Nest, N.S.W. : Allen & Unwin, 2011. 301 p.

Додаткова

1. Bilousova Nadiia, Hordiienko Tetiana, Demchenko Nataliia, Filonenko Olena, Bobro Artur. The organisation of educational space in the new Ukrainian school
2. Гордієнко Т.В., Білоусова Н.В. Педагогічні умови ефективності комплексної диференційованої системи корекції розвитку молодших школярів з особливими освітніми потребами *Vzdelávanie a spoločnosť VI. Medzinárodný nekonferenčný zborník. Prešovská univerzita v Prešove. PREŠOV, Slovak Republic 2021 p.100-109.*
3. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
4. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навчально-методичний посібник у 9 книгах / За заг.ред. Колупаєвої А.А. К., 2010.
5. Романчук О. Неповносправна дитина в сім'ї та в суспільстві. Львів, 2008. 334 с.
6. Т.В. Гордієнко, Н.М. Демченко Розділ 10. Теоретичні основи корекційної роботи з учнями з особливими освітніми потребами *NEW IMPETUS FOR THE ADVANCEMENT OF PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL SCIENCES IN UKRAINE AND EU COUNTRIES: RESEARCH MATTERS* April 1, 2021 с.150-168
7. Tetiana Gordienko, Nadija Bilousova Rozdział 4. Pedagogika partnerstwa w nowej ukraińskiej szkole *Aktualne problemy społeczne Ukrainy i Polski. Aspekty partnerstwa instytucji państwowych i organizacji pozarządowych: monografia.* Red. nauk.: H. Bejger, O. Lisovets, S. Borysiuk. Chełm: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie; Chełmskie Towarzystwo Naukowe, 2021. с. 131-145